

CSAPÓ IMRÉNÉ

Általános Iskola

Budapest

Játékos fonémahallás-fejlesztés az első osztályban

- OLVASÁSGYAKORLÁSI MÓD ISMERTETÉSE -

Tény, hogy tanulóink zömének nem jó sem az olvasási, sem pedig a helyesírási készsége a 8. osztály befejeztével. S az is tény, sajnos, hogy sok tanuló úgy végzi el az általános iskolát, hogy nem érti, vagy nem érti jól az olvasottakat. Mi lehet ennek az oka? Nem hiszem, hogy csak a pedagógusok munkájában lenne kivetnivaló, de még a tanulókat sem tudom igazán elmarasztalni. Szerintem az eredménytelenség oka a tanítási módszerekben is rejlik, netán a taneszközökben is, de legfőképpen a kevés és nem megfelelő módú gyakorlásban. Ezért ragadtam tollat.

Az általam ismertetett olvasás-írás gyakorlási módnál előtérbe kerül a tanulók kreativitása, az ismeretek elmélyítése, önálló alkalmazása során. Már az első osztályos tanuló számára is lehetővé kell tenni a gyermeki kutatás, felfedezés, gondolkodás, önálló következtetés örömét. Eljárással ezt igyekszem megvalósítani.

Azt tapasztaltam, hogy az első osztályos tanulók gyakran olvasnak, írnak felületesen, pontatlanul. Gyakori hibák: betűtévesztés, betűcsere, betűkihagyás, más olvasása, írása.

A sikertelenség elkeseredést vált ki a gyerekekben. Lelki sérülést, agresszivitást okoz a sorozatos kudarc élménye. Oktatás-lélektani szempontból is káros hatással van a tanulóra.

A betűtanítás során az összeolvasás az egyik legnagyobb probléma a tanulók számára az első osztályban. Már évek óta foglalkoztat annak gondolata, miként segíthetem legjobban ebben tanítványaimat.

Végso soron bármilyen módszerrel, bármilyen módon lehet tanítani az első osztályos tanulókat a betűolvasás és a betűvetés tudományára, csak nem mindegy, hogy mennyi energiával, mennyi idő alatt, s milyen szinten. Nem mindegy, hogy a gyerekek hogyan tanulnak meg olvasni, írni: játékosan, jókedvvel, derűsen, avagy sikertelenség, szorongás kíséretében. Ám legyen bármilyen csodálatos is az olvasás-írás tanítási módszere, ha nem fordítunk elegendő időt a gyakorlásra, nem ériük el az optimális szintet.

A továbbiakban ismertetett gyakorlási mód alkalmazása elsősorban képességfejlesztő, differenciált foglalkozások (korrepetálás) alkalmával célszerű, de a tanítási órákon is alkalmazható, különösen gyakorlóórákon. Előnye, hogy nem igényel különösebb anyagi befektetést, csupán a pedagógus részéről egy kis kezűgyességet, no meg egy kis többletmunkát, mely a módszer alkalmazása során megtérül.

ÉRDEKLŐDÉS, MOTIVÁCIÓ

Az érdeklődés a megismerő tevékenység belső motívuma. A képességek fejlődésének egyik legfontosabb indítéka a belső aktivitás, amely a tanulást a gyermek számára örömteli, szívesen vállalt tevékenységgé teszi. Tudjuk, hogy maga a feladat is rendkívüli motiváló erővel bírhat. Különösen a problémahelyzet alkalmas a belső indítékok felkeltésére. A megoldási módszerek kitalálása, az esetlegesen hiányzó feltételek megkeresése jó értelemben vett feszültséget, szellemi izgalmat vált ki a tanulóban, s a feladat megoldására inspirál.

A korrepetálásnak igazán fejlesztő hatása csak a tanuló részéről erőfeszítést igénylő, de

sikerrel megoldható feladatnak, tevékenységnek van. Különösen hatékony motiváló eljárás a manipuláltatás, a játékos helyzet teremtése. A korrepetálás akkor eredményes igazán, ha a gyermek él, alkot, játszik, és közben a játék és a tanulás, a munka szinte egybeolvózik.

A GYAKORLÁSI MÓD RÉSZLETES ISMERTETÉSE

A játékos gyakorlatokhoz képeket, rajzokat alkalmazok. A gyermekekhez közelálló, ismert, könnyen rajzolható növényeket, állatokat, tárgyakat választottam úgy, hogy az ábécé valamennyi betűje egyszer feltétlenül szerepeljen a nevükben. Összesen 19 szóról, képről van szó. Ezek a következők.

Növények: 1. alma 2. körte 3. szilva 4. szőlő 5. gomba



Állatok: 6. sün 7. lepke 8. fecske 9. gólya 10. cica



Tárgyak: 11. fésű 12. kút 13. ernyő 14. híd 15. hajó



16. zsák

17. autó

18. zászló

19. gyertya



AZ EGYES HANGOKAT, BETŰKET TARTALMAZÓ SZAVAK, KÉPEK

A képen lévő vagy a kép alatti szám azt jelzi, hogy az adott betű a szó hányadik betűje. Egy-egy szót ábrázoló kép annyiszor szerepel, ahány hangból, illetve betűből áll.

A: autó alma hajó gólya szilva gomba gyertya



A továbbiakban a rajzokat mellőzöm.

a: zsák 2.	h: híd 1.	m: gomba 3.	fésű 3.
zászló 2.	hajó 1.	alma 3.	sz: szilva 1.
b: gomba 4.	i: szilva 2.	n: sün 3.	szőlő 1.
c: cica 1.3.	cica 2.	ny: ernyő 3.	zászló 3.
cs: fecske 3.	í: híd 2.	o: gomba 2.	t: kút 3.
d: híd 3.	j: hajó 3.	ó: golya 2.	autó 3.
e: ernyő 1.	k: kút 1.	hajó 4.	körte 4.
gyertya 2.	körte 1.	autó 4.	ty: gyertya 4.
fecske 2.5.	zsák 3.	zászló 5.	u: autó 2.
lepke 2.5.	fecske 4.	ő: körte 2.	ú: kút 2.
körte 5.	lepke 4.	ő: szőlő 2.4.	ű: sün 2.
é: fésű 2.	l: lepke 1.	ernyő 4.	ű: fésű 4.
f.: fecske 1.	alma 2.	p: lepke 3.	v: szilva 4.
fésű 1.	szilva 3.	r: ernyő 2.	z: zászló 1.
g: gomba 1.	szőlő 3.	körte 3.	zs: zsák 1.
golya 1.	zászló 4.	gyertya 3.	
gy: gyertya 1.	ly: golya 3.	s: sün 1.	

TANULÓI, TANÍTÓI KÉPEK

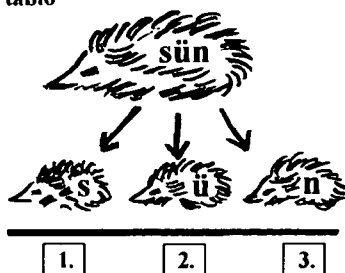
19 féle képet készítünk, mindegyikből annyit, amennyi betűből áll az adott szó. A készlet képeit célszerű 3 borítékban tartani a következő csoportosításban: növények, állatok, tárgyak. Így könnyebb a használatuk. A tanító magának is elkészítheti, applikációs képként használhatja. Rajzolhat a táblára is, sőt a tanulók is rajzolhatnak egy-egy feladat végzése során a képek használata helyett.

Kezdeti időszakban (és egyes tanulóknál később is) segítséget nyújtanak a falon lévő tablók. A 19 tablót úgy készíthetjük el, hogy nagy alakban felrajzoljuk a gyümölcs, állat vagy tárgy képét, ez ábrázolja a szót, s rá vagy fölé írjuk, mit is ábrázol. Majd alá, a nyílak irányába annyi kisebb méretű, a felső nagy képpel azonos gyümölcsöt, állatot vagy tárgyat rajzolunk, ahány hangból, illetve betűből áll maga a szó. A betűket ezekre a képekre vagy alájuk írjuk. Mindegyik betű alá egy szám kerül, amely azt jelzi, hogy az adott betű hányadik a szóban.

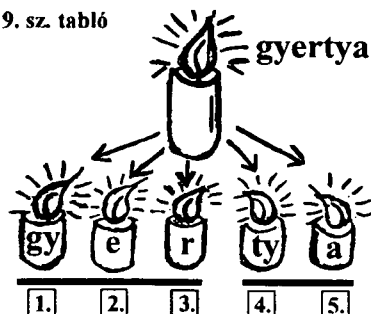
A betűk egy szótagba való tartozását a képeken valamilyen módon jeleztem. Pl.: A gyümölcsöknél az azonos szótagba tartozók szára azonos irányú, vagy az állatok azonos irányba néznek. A képek alatti vízszintes vonalak az adott szó szótagszámát jelzik.

Íme mutatoul 2 tábló a 19 közül:

6. sz. tábló



19. sz. tábló

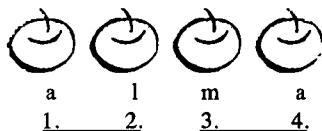


A GYAKORLÁSI MÓDOK ISMERTETÉSE

1. SZÓKIRAKÓ (AZONOS KÉPEKKEL)

Utasítás: Tegyél magad elé annyi almát, ahány hangból áll az alma szó! Számold meg az alma szó hangjait! (4) Rakd az almák alá a betűket! Mindegyik alma alá egy betűt tégy! Melyik a szó első hangja? (a) Az első alma alá az a betű kerül. Tedd alá a számkártyát is! (1.) Amennyiben a tanulónak gondot okoz valamelyik hang azonosítása a betűvel, úgy a falon lévő tablók közül az almát ábrázolóra irányítjuk a figyelmét. (Melyik a 2. 3. 4. hang? Tedd alá a számkártyákat is! Mit raktál ki? Olvasd el! (alma) Szótagold! Tapsold ki, hány szótagból áll! Tegyél a szó alá annyi pálcikát, ahány szótagból áll az alma szó!

Megoldás:



Mondj az almáról mondatot! Rajzolj egy almát, és írd rá az alma szót! (Másolás a füzetbe a nyomtatott betűről írótra, később tollbamondással, majd látó-émlékezetből írják a tanulók a szavakat.)

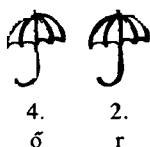
Hasonló módon végezhetünk szókirakást a többi 18 szó esetében is.

2. SZÓKERESŐ

Rejtvény: Melyik szóra gondoltam?

Utasítás: Rakj magad elé 2 db ernyőt! Tedd alájuk a következő számkártyákat: 4. 2.! Melyik szó ez? Melyik szó az ernyő szó 4. hangja? (ő) Rakd ki! Melyik az ernyő szó 2. hangja? (r) Tedd alá a r betűt! Mit raktál ki? Olvasd el a szót!

Megoldás:



Mondj róla mondatot! Írd le az *őr* szót!

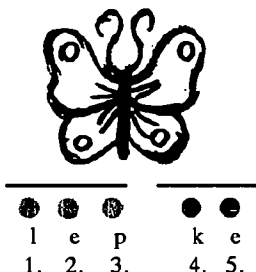
A többi 11 szó esetében a szavak betűiből új szó alkotása révén készíthetünk hasonló módon rejtvényt.

1. *alma*: ma, mama.
2. *körte*: öt, tört, tők, kör, tör, kert.
3. *szilva*: Vali (tulajdonnév, nagy kezdőbetű).
4. *szőlő*: sző, lő, ősz.
5. *gomba*: gomb, baba, bog.
6. *lepke*: lep, kel, epe.
7. *cica*: Ica (tulajdonnév nagy betű).
8. *hajó*: haj, jó, hó, óhaj.
9. *autó*: óta, tó.
10. *zászló*: ló, ól, szől, szál, láz.
11. *gyertya*: egy, agy.

3. SZÓKIRAKÓ (EGY KÉPPEL)

Utasítás: Tegyél magad elé egy lepkét! (A tanító a táblára teszi vagy felrajzolja.) Rakj alá annyi pálcikát, ahány szótagból áll a szó! Szótagold! Tapsolj annyit, ahány szótagból áll a szó! Számold meg, hány hangból áll a lepke szó, s annyi korongot tegyél a kép alá! Az első szótag alá piros, a második szótag alá kék korongot tegyél! Mondd el hangonként! (l, e, p, k, e,) Rakd alá a betűket! Hányadik a l hang a szóban? (első) Tedd a betűk alá a megfelelő számkártyát is! (A tanulók számkártyái között pontokkal ellátottak is vannak, melyek a sorszámot jelzik.) Melyik a 2. 3. 4. 5. hang?

Megoldás:



Mondj a képről mondatot! Rajzolj egy lepkét, színezd is ki! Írd alá, lepke!

A beszéd, az olvasás és az írás szoros egységet alkot. Fontos tehát, hogy a szavak olvasását azok leírása, majd mondatalkotás kövesse.

A fentihez hasonló módon járhatunk el valamennyi kép felhasználásával.

4. BETÚPÓTLÓ

Utasítás: Rajzold le, amit a táblán látsz! Pótold a hiányzó betűket!



A tanuló a kép alapján azonnal tudja, hogy a fenyő szóról van szó. Miután ezt felismeri, tudja, hogy a fenyő szó 2. hangja e, a 4. hangja ő. Amennyiben azonban az e és az ő hangbetű asszociációja még nem alakult ki a tanulónál, úgy segítségül szolgál a „mankó” a falitabló használatával a feladat megoldásához.

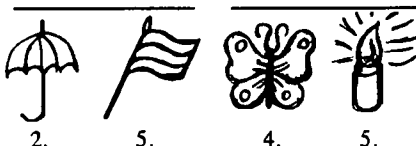
E módon számtalan hasonló feladatot alkothatunk a feladat nehézségi fokának növelésével, úgy, hogy csak egy betűt adunk meg, vagy egyet sem.

5. SZÓKERESŐ (TÖBBFÉLE KÉP FELHASZNÁLÁSÁVAL)

Rejtvény: Mi ez? Melyik állatra gondoltam?

Kitapsolom. (Kettőt tapsolok.) Hány szótagból áll a szó? (Kettőből.) Rakd ki a pálcikával! (A tanító a táblánál vonallal jelöli a szó szótagszámát, s alá a következő képeket teszi, vagy rajzolja, majd aláírja a következő számokat.)

Rejtvény:



Hány hangból, illetve betűből áll a szó? (Négy.) Rakd ki te is a képeket! Keresd meg a képek megadott számú hangjait! Tedd a képek alá a számoknak megfelelő betűket! Így megtudod, melyik állatra gondoltam. A tanuló az ernyő alá teszi a *r* betűt, mert az a 2. betű a szóban. A zászló 5. betűje az *ó*, a lepke 4. betűje a *k*, a gyertya 5. betűje az *a*. Melyik állatra gondoltam? Olvasd el! (róka) Mondj róla mondatot! Írd le a róka szót!

A 19 kép felhasználásával rengeteg rejtvényt készíthetünk, hiszen a képek betűi segítségével szinte valamennyi magyar szó kirakható. Mondatokat is rakhatunk ki. A tanulók maguk is készíthetnek társaiknak hasonló módon rejtvényt.

6. MONDATKERESŐ

Rejtvény: Mi ez? (Mondat.)

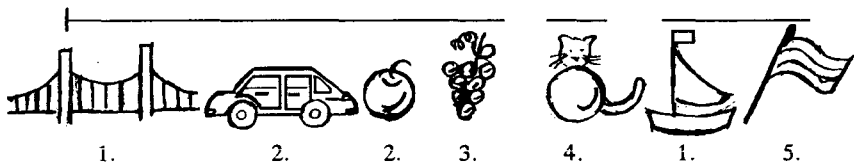
A tanító felrajzolja a táblára a mondatrajzt! (A mondat: Hull a hó!)



Hány szóból áll a mondat? (3)

Utasítás: Rakd ki pálcikával! A tanító a táblára teszi (vagy felrajzolja) a mondatrajz alá a következő képeket, s aláírja a megfelelő számokat.

Rejtvény:



Rakd ki te is a képeket és alájuk a számokat, ahogy a táblán látod. (A tanuló is rajzolhat.) Keresd meg a képek megadott számú hangjait! Rakd a képek alá a megfelelő betűket! A tanuló a híd alá a *h*, az autó az *u*, az alma alá a *l*, a szőlő alá szintén a *l* betűt teszi. A cica alá az *a*, a hajó alá *h*, és a zászló alá a *ó* betű kerül.

Olvasd el a mondatot! Hány szóból áll a mondat? Írd le a mondatot! Mire ügyelsz a mondat kezdésekor? Milyen írásjel kerül a végére?

7. KÉPKERESŐ-SZÓKIRAKÓ JÁTÉK (MEGADOTT MAGÁNHANGZÓVAL)

Az *ű* hang a hangok melyik csoportjába tartozik? (Magánhangzók.)

Utasítás: Rakd ki az *ű* betűt! Keress a borítékban olyan képet, amelyik nevében *ű* hang van! (A tanuló a fésű képet teszi az *ű* betű mellé.) Szótagold a fésű szót! Tegyel a kép alá annyi pálcikát, amennyi szótagból áll a fésű szó! Hány hangból áll ez a szó? Rakj ki 1–4. számkártyákat a kép alá! Hol hallod a fésű szóban az *ű* hangot? Tedd a fésű alá az *ű* betűt a megfelelő helyre! Rakd ki a fésű szó többi betűjét is a kép, a megfelelő számkártyák alá!

Olvasd el a szót! Rajzolj egy fésűt! Színezd ki! Írd le a fésű szót! Mondj róla mondatot!

8. KÉPKERESŐ-SZÓKIRAKÓ JÁTÉK (MEGADOTT MÁSSALHANGZÓVAL)

A *l* hang a hangok melyik nagy csoportjába tartozik? (Mássalhangzók.)

Utasítás: Rakd ki a *l* betűt! Keress a borítékban olyan képet, amelyik nevében *l* hang van! (A tanuló pl. a szőlő képet teszi a *l* betű mellé.) Szótagold a szőlő szót! Tegyel a kép alá annyi pálcikát, ahány szótagból áll a szőlő szó! Hány hangból áll a szőlő szó? Rakj ki 1–4. számkártyákat a kép alá! Hol hallod a szőlő szóban a *l* hangot? (A szó közepén, a 2. szótag elején.) A szőlő szó hányadik hangja a *l*? Tedd a *l* betűt a szó alá a megfelelő helyre, ahol a szóban hallod! Rakd ki a szőlő szó többi betűjét is a kép, a megfelelő számkártyák alá!

Olvasd el a szót, amit kiraktál! Rajzolj egy fűt szőlőt! Színezd ki! Írd le a szőlő szót! Mondj róla mondatot!

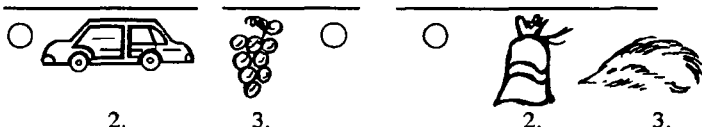
Megoldás lehet még ennél a feladtnál: alma, szilva, lepke, zászló. Hasonló módon járhatunk el a többi megoldás esetén is, mint az előbb ismertetettél.




9. BETŰKIEGÉSZÍTŐ JÁTÉK

Rejtvény: Mi ez? Egy virágra gondoltam. (Hármat tapsolok. Kitapsolom a szó szótagszámát.) Hány szótagból áll a szó, amire gondoltam?

Utasítás: Rakd ki pálcikával a szó szótagszámát! (A tanító a táblánál dolgozik, a hiányzó képek helyét karikával jelöli.)

Feladat:



Hány hangból áll a szó? Te a hiányzó képek helyére korongokat tégy! Rakd ki te is a képeket és alájuk a megadott számokat! Keresd meg a képek megadott számú hangjait! Tedd a képek alá a megfelelő betűket! A tanuló kiteszi az autó alá az *u*, a szőlő alá a *l*, a zsák alá az *á*, a sün alá a *n* betűt. Ha nem tudja megfejtetni 4 betű ismeretében a rejtvényt, akkor segítségül fokozatosan egy-egy képet teszünk a karikák helyére és alá egy-egy számot mindaddig, amíg ki nem találja a rejtvényként feladott szót. Pl. az első karika helyére , a negyedik karika helyére , az ötödik karika helyére  kerül. Melyik virágra gondoltam? (Tulipán.)

Olvasd el a szót! Mondj róla mondatot! Írd le a tulipán szót! Rajzolj egy tulipánt, és színezd ki!

AZ ISMERTETETT ELJÁRÁSI MÓD JELENTŐSÉGE

- Nagymértékben szolgálja a tanulók figyelmének, megfigyelőképességének a fejlesztését.
- Pontos olvasásra szoktatja a tanulókat, s így a betűcsere, betűkihagyás, betűkiválasztás, a más olvasása szinte teljesen kiküszöbölhető.

- Az eljárás során érvényesül: a tanulók önálló műveltségző aktivitása, a felfedező (heurisztikus) olvasás gyakorlása, a már meglévő ismeretek alkalmazása, a gyermeki kreativitás, a játékoság.

- Az olvasás- és írásszavarral küszködő (dyslexiás és dysgráfiás) tanulóknak nagy segítséget nyújt az olvasás és írás során a nehézségek leküzdésében. Nagyon fontos az olvasás- és írásszavar korai felismerése, a tünetek speciális módszerekkel való kezelése. (Köztudott, hogy a dyslexia, dysgráfia nem betegség, hanem részkepeszségzavar, amelyre van segítség.)

- A betűtanulási folyamatban a szóelemzéssel (analízis-szintézis) a szavak szótagokra, hangokra, illetve betűkre bontásával, majd azokból szóalkotással nagymértékben fejlesztjük a fonémahallást és ezáltal a tanulók helyesírását. (Az iskolába lépő gyermek tudatos megkülönböztető képessége, a beszédhangok tudatos felismerése a szavakban az olvasás-írás megismerése előtt ugyanis nem minden tanulónak jellemzője.)

- Az olvasás játékos formában való gyakorlása élményt nyújt a tanulóknak.

- Amikor a tanuló lát egy szót a szemléltető tablón, s mivel a rajz alapján tudja, hogy melyik az a szó, ha még nem ismeri is fel biztosan az adott szó valamennyi betűjét, mégis el tudja olvasni a képek segítségével.

- A eljárás előnye, hogy minden első osztályban alkalmazható, bármilyen módszerrel folyik is az olvasás-írás tanítása, tanulása.